

รูปแบบการจัดสรุปผลการพัฒนางาน /แนวปฏิบัติที่ดี

ชื่อผลงาน ห้องปฏิบัติการทักษะการมีส่วนร่วมของชุมชน

(Community Engagement Skills Lab: CESL)

ประเภทผลงาน

สายวิชาการ

สายสนับสนุน โปรตรระบุ

การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

การพัฒนางาน/กระบวนการ/R2R

การพัฒนางานห้องปฏิบัติการ

ประเภทการนำไปใช้ประโยชน์

นวัตกรรม R2R การพัฒนางาน/การลดขั้นตอน

ชื่อเจ้าของผลงาน นางสาวพิสมัย ศรีเนตร ตำแหน่ง อาจารย์ หน่วยงาน คณะรัฐศาสตร์

1.บทคัดย่อ

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน Community Engagement Skills Lab เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อเสริมสร้างทักษะการลงพื้นที่และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ โดยใช้ชุมชนเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และพี่เลี้ยงในกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบนี้บูรณาการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) กับการปฏิบัติการภาคสนาม (Field Practice) ผ่านกิจกรรม 9 ฐานการเรียนรู้ ครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน การสำรวจทรัพยากร การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ไปจนถึงการวิเคราะห์เศรษฐกิจชุมชน

กระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นจากการเตรียมความพร้อมนักศึกษา การทำความเข้าใจเครื่องมือศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม การแบ่งกลุ่มนักศึกษาเพื่อวางแผนปฏิบัติการ การลงพื้นที่ร่วมกับวิทยากรชุมชน การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลเป็นแผนภาพ และการสะท้อนการเรียนรู้ ผลการดำเนินงานพบว่านักศึกษาได้พัฒนาทักษะที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะการแก้ปัญหา พร้อมทั้งเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทชุมชน รูปแบบการเรียนการสอนนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้และขยายผลสู่ศิษย์รุ่นอื่นๆได้

2.บทนำ

การพัฒนาทักษะของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นความท้าทายสำคัญของสถาบันการศึกษาทั่วโลก โดยเฉพาะนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิตที่ต้องทำงานร่วมกับชุมชนและองค์กรต่างๆ ในอนาคต การจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นการบรรยายในห้องเรียนไม่เพียงพอต่อการเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning) เป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องจากช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งความรู้ทางทฤษฎีและทักษะการปฏิบัติไปพร้อมกัน การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชุมชนจริงยังช่วยสร้างความเข้าใจในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักรัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน "Community Engagement Skills Lab" โดยใช้ชุมชนท่าบั้งมั่งและชุมชนโชนลุ่มน้ำในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ อำเภовารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่การเรียนรู้หลัก รูปแบบนี้เน้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ เป็นพี่เลี้ยงและผู้ถ่ายทอดข้อมูลให้กับนักศึกษา ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่มองชุมชนเป็นเพียงพื้นที่เก็บข้อมูล

รูปแบบการเรียนการสอนนี้มีพื้นฐานจากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb แนวคิด Community-Based Participatory Research (CBPR) และปรัชญา Service-Learning ได้รับการทดลองใช้ในรายวิชา "ทักษะสำหรับนักรัฐประศาสนศาสตร์" สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2/2567 มีนักศึกษาเข้าร่วม 207 คน จาก 3 กลุ่มเรียน ผลลัพธ์เกิดการพัฒนาทักษะของนักศึกษาและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน

3. วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อพัฒนาทักษะการลงพื้นที่และการศึกษาชุมชนของนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ให้สามารถเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลบริบทพื้นที่ชุมชนอย่างเป็นระบบ

3.2 เพื่อพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน การคิดเชิงวิพากษ์ และการแก้ปัญหา ให้นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้ในการทำงานกับชุมชนและองค์กรต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. วิธีการ/เครื่องมือ

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนรูปแบบ Community Engagement Skills Lab ดำเนินการผ่าน 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การลงพื้นที่ปฏิบัติการ การวิเคราะห์สรุปข้อมูล การนำเสนอผลงานและสะท้อนการเรียนรู้

4.1 การเตรียมความพร้อม นักศึกษาได้รับการฝึกอบรมทักษะการลงพื้นที่ชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการใช้เครื่องมือสัมภาษณ์และฝึกปฏิบัติการทดลองสัมภาษณ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการเก็บข้อมูล และการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล โดยแบ่งนักศึกษาแต่ละกลุ่มเรียนเป็นกลุ่มย่อยตามประเด็นเครื่องมือศึกษาชุมชน 9 ประเด็น ได้แก่ 1) แผนที่เดินดิน/ผังชุมชน/แผนที่รอบใน 2) ประวัติศาสตร์ชุมชน 3) ผังเครือญาติ 4) ผังทรัพยากรชุมชน 5) ปฏิทินฤดูกาล/ปฏิทินการผลิต 6) ปฏิทินวัฒนธรรม 7) ผังผู้รู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น 8) ไร่ชีวิต/ผังเศรษฐกิจครัวเรือน และ 9) ประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญ

การประสานงานกับผู้นำชุมชน เพื่อเชิญผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่นมาร่วมเป็นวิทยากรและพี่เลี้ยงในการเรียนรู้ รวมทั้งการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่และการเตรียมสถานที่อุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรม

ผลผลิตของขั้นนี้ได้แก่ ผลผลิตของขั้นนี้ได้แก่ ความเข้าใจแนวปฏิบัติการลงพื้นที่, แผนปฏิบัติการและเครื่องมือสัมภาษณ์, และ ความพร้อมของชุมชนในการเป็นฐานการเรียนรู้

4.2 การลงพื้นที่ปฏิบัติการ การดำเนินกิจกรรมใช้เครื่องมือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล 1 วัน โดยนักศึกษาแต่ละกลุ่มทำงานร่วมกับวิทยากรหรือพี่เลี้ยงในชุมชนตามประเด็นที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การเดินสำรวจชุมชน และการจัดทำแผนภาพข้อมูลร่วมกับชุมชน การดำเนินกิจกรรมเน้นให้ชุมชนเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้และเป็นพี่เลี้ยงในการให้ข้อมูล หลังเก็บข้อมูลเสร็จสิ้น นักศึกษารูปและจัดทำแผนภาพข้อมูลเพื่อนำเสนอกลับสู่ชุมชน พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะและข้อมูลเพิ่มเติมจากวิทยากรชุมชน จากนั้นจึงสะท้อนการ

เรียนรู้ผ่านการอภิปรายกลุ่มและการเขียนบันทึกรายบุคคลในกระดาน Padlet ด้วยคำถาม 3 ข้อ คือ "ฉันได้เรียนรู้อะไร" "ทักษะที่ฉันได้" และ "มีความประทับใจและความท้าทายในเรื่องอะไร"

4.3 การประเมินผล ใช้วิธีการประเมินแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การประเมินก่อนลงพื้นที่ผ่านแบบสอบถาม ความพร้อมและทักษะเบื้องต้น การประเมินระหว่างดำเนินงานโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการประเมินหลังดำเนินงานผ่านการสะท้อนการเรียนรู้ใน Padlet การประเมินแผนภาพข้อมูลชุมชน แบบสอบถามความพึงพอใจ

5. ผลการดำเนินงาน

นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม 207 คน จาก 3 กลุ่มเรียน ร่วมกับวิทยากรชุมชนและเครือข่าย 15 คน และประชาชนในพื้นที่ การดำเนินงานใช้พื้นที่ชุมชนโซนลุ่มน้ำ ได้แก่ ท่าบั้งมั่ง หาดสวนยา หาดสวนสุข 1 ชุมชนดิงาม ชุมชนท่ากอไผ่ และชุมชนลับแล ในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

การวิเคราะห์ผลการพัฒนาทักษะจากการสะท้อนการเรียนรู้และการประเมินของอาจารย์ผู้สอน พบว่านักศึกษาได้รับการพัฒนาทักษะสำคัญ 4 ด้านตามเป้าหมาย ทักษะการสื่อสารได้รับการพัฒนาสูงสุด มีนักศึกษาสะท้อนจำนวน 189 คน (ร้อยละ 91.30) สะท้อนประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ทักษะการสื่อสารที่พัฒนาได้แก่ ความสามารถในการสัมภาษณ์และตั้งคำถามที่เหมาะสม การสื่อสารข้ามวัยและข้ามวัฒนธรรม และการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบภาพและการอธิบาย ทักษะการทำงานร่วมกันแสดงออกผ่านการแบ่งหน้าที่และประสานงานภายในทีม การทำงานร่วมกับวิทยากรชุมชนและความสามัคคีระหว่างสมาชิกกลุ่ม รวมถึงการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

นอกเหนือจากทักษะหลัก 4 ด้านที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ พบว่ากิจกรรมยังทำให้นักศึกษาเกิดทักษะเสริมที่มีคุณค่า ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและการทำงานในสถานการณ์จริง ได้แก่ ความกล้าแสดงออกพบมากที่สุด โดยนักศึกษาร้อยละ 80.68 สะท้อนว่ามีความกล้าในการพูด การถาม และการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น การเห็นอกเห็นใจเกิดจากการฟังเรื่องราวและปัญหาของชุมชนโดยตรง ทำให้เข้าใจมุมมองและความรู้สึกของผู้อื่นได้ดีขึ้น ส่วนทักษะภาวะผู้นำแม้พบในสัดส่วนน้อยกว่า แต่เป็นการพัฒนาที่ดีสำหรับนักศึกษา

ตารางที่ 1 ทักษะหลักและทักษะเสริมที่ได้รับการพัฒนา

ทักษะหลัก	จำนวนความเห็น ของนักศึกษา	ร้อยละ	ทักษะเสริม	จำนวนความเห็น ของนักศึกษา	ร้อยละ
ทักษะการสื่อสาร	189	91.3	ความกล้าแสดงออก	167	80.68
ทักษะการทำงานร่วมกัน	174	84.06	การปรับตัว	145	70.05
ทักษะการคิดวิเคราะห์	113	54.59	ความเห็นอกเห็นใจ	123	59.42
ทักษะการแก้ปัญหา	116	56.04	ภาวะผู้นำ	45	21.74

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษาก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม Community Engagement Skills Lab แสดงผลกระทบเชิงบวกที่ชัดเจน โดยพบว่า ความเข้าใจปัญหาชุมชนเพิ่มขึ้นสูงสุดจาก ร้อยละ 15 เป็น ร้อยละ 78 (+ร้อยละ 63) ความกล้าพูดกับคนแปลกหน้าเพิ่มจาก ร้อยละ 23 เป็น ร้อยละ 81 (+ร้อยละ 58) ความมั่นใจในการนำเสนอเพิ่มจาก ร้อยละ 31 เป็น ร้อยละ 69 (+ร้อยละ 38) และความสามารถทำงานเป็นทีมเพิ่มจาก ร้อยละ 67 เป็น ร้อยละ 96 (+ร้อยละ 29)

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

พฤติกรรม	ก่อน (ร้อยละ)	หลัง (ร้อยละ)	การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
กล้าพูดกับคนแปลกหน้า	23	81	↑ +58
มั่นใจในการนำเสนอ	31	69	↑ +38
สามารถทำงานเป็นทีมได้	67	96	↑ +29
เข้าใจปัญหาชุมชน	15	78	↑ +63

ผลผลิตที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ แผนภาพข้อมูลชุมชนที่นักศึกษาร่วมกันสร้างขึ้นกับชุมชน จำนวน 27 แผนภาพ แผนภาพเหล่านี้สามารถเป็นฐานข้อมูลสำหรับชุมชนในการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ความพึงพอใจของนักศึกษาและชุมชนอยู่ในระดับสูงมาก โดยนักศึกษามีความพึงพอใจร้อยละ 92 และชุมชนร้อยละ 95 พร้อมทั้งต้องการให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของความสัมพันธ์แบบ Win-Win ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน

รูปที่ 1 การวางแผนและการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล แผนภาพข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอ

รูปที่ 2 ตัวอย่างการสะท้อนการเรียนรู้จากกิจกรรมของนักศึกษา

6. สรุป

รูปแบบการจัดการเรียนการสอน Community Engagement Skills Lab ประสบความสำเร็จในการพัฒนาทักษะสำคัญของนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะทักษะการลงพื้นที่ชุมชน การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการคิดวิเคราะห์ นักศึกษาได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากพื้นที่จริงและสามารถนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้และเป็นที่เลี้ยงให้กับนักศึกษา ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบสองทางและสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ยั่งยืนระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งสำคัญที่จะสนับสนุนการเรียนรู้แบบ Active Learning และ Experiential Learning ในอนาคต รูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนสามารถพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างคุณค่าร่วมให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาอื่นๆ ได้

7. ความสามารถในการนำผลงานไปใช้ประโยชน์หรือต่อยอดเพื่อให้บุคคลหรือหน่วยงานอื่นไปใช้ประโยชน์
ได้ในวงกว้าง (impact)

- 1) การขยายผลภายในสถาบัน รูปแบบ CESL สามารถประยุกต์ใช้ในรายวิชาอื่นๆ ในคณะ รวมทั้งขยายไปยังคณะ
อื่นๆ ในมหาวิทยาลัยได้
- 2) การขยายผลสู่สถาบันการศึกษาอื่น กรอบแนวคิดสามารถปรับใช้ในมหาวิทยาลัยอื่น โดยเฉพาะในภูมิภาคที่มี
บริบทชุมชนหลากหลาย
- 3) การพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรม สามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับบุคลากรภาครัฐ นักพัฒนา
ชุมชน และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 4) การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ การบูรณาการแนวคิด Community-Based Participatory Research เป็น
ต้นแบบการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการมีส่วนร่วมและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
- 5) ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม ชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยี พร้อมทั้งการบันทึกและ
จัดระบบข้อมูล ฐานข้อมูลนี้สามารถใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์วัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือช่วย
เสริมศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่น

ความเห็นจากหน่วยงาน

- เห็นชอบให้ส่งผลงานเข้าร่วมโครงการ
- ไม่เห็นชอบ

ลงนาม

(นางสาววิศรา ไกรวัฒนพงศ์)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและพัฒนานักศึกษา

รักษาราชการแทนคณบดีคณะรัฐศาสตร์